

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ПОЛІЩУК ІННА ЮРІЇВНА

УДК 343.985 : 343.533.2

**РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ
ТОРГОВЕЛЬНИХ МАРОК**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Іщенко Андрій Володимирович,

Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики та судової медицини

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Гора Ірина Віталіївна,

Академія адвокатури України,
професор кафедри кримінального процесу та криміналістики

кандидат юридичних наук, доцент

Колонюк Віктор Петрович

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
учений секретар

Захист відбудеться «26» червня 2019 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «24» травня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д. О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ратифікація Україною та Європейським Союзом Угоди про асоціацію у 2017 р., а також членство у Світовій організації торгівлі, вимагає від України виконання Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) та забезпечення надійного захисту майнових прав на ці об'єкти.

Попри це, український ринок наповнений контрафактними товарами, у державі функціонують незаконні злочинні схеми розповсюдження продукції з незаконним використанням торговельних марок відомих зарубіжних товаровиробників. Підроблені продукти харчування, несправжня тютюнова продукція та товари побутової хімії становлять загрозу здоров'ю населення та завдають матеріальних та іміджевих втрат правовласникам.

У дослідженні зіставлення реальних маршрутів торгівлі підробками Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) 2017 р. «Mapping the Real Routes of Trade in Fake Goods» було резюмовано, що Україна – один із чотирьох важливих регіональних транзитних пунктів, який має особливе значення для перерозподілу контрафактних товарів, призначених для Європейського Союзу.

Разом із тим, за 2013-2018 рр. зареєстровано 2,2 тис. кримінальних правопорушень за фактом незаконного використання торговельних марок і майже половину (1,1 тис.) з них було закрито, а лише 89 проваджень (8 %) направлено до суду¹.

Статистичні дані показують недостатню ефективність наявних засобів і методів боротьби із незаконним використанням торговельних марок. Це стосується і питань використання спеціальних знань під час розслідування цих злочинів, особливо в частині встановлення матеріальної шкоди, завданої власнику торговельної марки. Згідно з п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК України заподіяна матеріальна шкода власнику торговельної марки встановлюється шляхом експертизи, що є обов'язковою під час розслідування незаконного використання торговельних марок. Розслідування незаконного використання торговельних марок викликає на практиці низку проблем, що потребують формування відповідних рекомендацій.

Значний внесок у вирішення проблем методики розслідування злочинів зробили: Ю. П. Алєнін, Л. І. Аркуша, Р. С. Белкін, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, Г. П. Власова, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, І. І. Когутич, В. А. Колесник, В. П. Колмаков, В. П. Колонюк, В. О. Коновалова, М. В. Костицький, І. І. Котюк, В. К. Лисиченко, Є. Д. Лук'янчиков, О. І. Мотлях, Ю. Ю. Орлов, І. В. Пиріг, М. А. Погорєцький, М. В. Салтевський, М. Я. Сєгай, Д. Б. Сергєєва, Е. Б. Сімакова-Єфремян, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, В. В. Топчій, Л. Д. Удалова, І. Я. Фрідман, В. Г. Хахановський, П. В. Цимбал, К. О. Чаплинський, С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько, М. Г. Щєрбаковський та ін.

Об'єкти інтелектуальної власності вивчались криміналістами з різних аспектів, зокрема їх проблематика розглядалась у дисертаціях О. В. Таран (2005),

¹ Єдиний Звіт про кримінальні правопорушення Генеральної прокуратури України за 2013-2018 рр.
URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>

Г. К. Авдєєвої (2006), І. Р. Курилїна (2007), О. А. Севїдова (2009), К. Є. Поджаренко (2009). Особливості розслідування незаконного використання торговельних марок досліджував А. Г. Александров (2015), а проблемні питання судової експертизи торговельних марок (із криміналістів) розглядались у наукових публікаціях Г. В. Прохоровим-Лукїним.

Однак, комплексного дослідження, яке могло б об'єднати проблематику методики розслідування незаконного використання торговельних марок з обставинами, що підлягають доказуванню, а також висвітлити можливості експертизи у встановленні події злочину не проводилося. Актуальність окреслених проблем зумовила вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 р. № 402-р, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, п. 7 Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років, затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол від 30.10.2014 р. № 20), а пізніше уточнено (протокол від 27.11.2018 р. № 18) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. № 1007, 2014).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є формування теоретичних засад та практичних рекомендацій з методики розслідування незаконного використання торговельних марок.

Сформульована мета передбачає розв'язання низки *задач*, а саме:

- з'ясувати стан наукового дослідження проблем розслідування незаконного використання торговельних марок;
- розкрити генезис судової експертизи торговельних марок та її використання під час розслідування;
- сформулювати криміналістичну характеристику незаконного використання торговельних марок;
- визначити обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок;
- конкретизувати типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок;
- охарактеризувати основні слідчі (розшукові) дії початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок;
- виокремити форми використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок;
- встановити особливості експертного дослідження торговельних марок та запропонувати шляхи його удосконалення;
- окреслити перспективи розвитку використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок

– надати рекомендації з експертної профілактики незаконного використання торговельних марок.

Об’єкт дослідження – кримінально-процесуальні відносини, що виникають у зв’язку із розслідуванням незаконного використання торговельних марок.

Предмет дослідження – розслідування незаконного використання торговельних марок.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети в роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: *методи формальної логіки* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) – для з’ясування змісту досліджуваних питань з розслідування незаконного використання торговельних марок, що дозволило зробити певні узагальнення (у всіх розділах дисертації); *спеціально-правові методи*, а саме *історико-правовий* – для вивчення генезису судової експертизи об’єктів інтелектуальної власності (підрозділ 1.2) та *порівняльно-правовий* – під час аналізу норм матеріального та процесуального права, наукових категорій, визначень та підходів (у всіх розділах дисертації); *структурно-функціональний*, за допомогою якого досліджено діяльність суб’єктів, які взаємодіють, визначені форми використання спеціальних знань за суб’єктами та напрями взаємодії слідчого з обізнаними особами та потерпілим (підрозділи 2.3, 3.1, 3.2); *метод системного аналізу* – для визначення оптимальної лінії поведінки осіб, які проводять розслідування незаконного використання торговельних марок (підрозділ 2.3); *статистичний метод* дозволив зробити висновки про характер сучасної злочинності у сфері незаконного використання торговельних марок (у всіх розділах дисертації); *соціологічний метод* (анкетування, інтерв’ювання) застосовувався у межах підтвердження наукових висновків даними анкетування слідчих Національної поліції, які брали участь в розслідуванні незаконного використання торговельних марок та інтерв’ювання судових експертів Експертної служби МВС України, науково-дослідних судово-експертних установ МЮ України та приватних експертів (підрозділи 1.3, 2.1, розділ 3).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні та аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Експертної служби МВС України, Міністерства юстиції України, Генеральної прокуратури України за 2010-2018 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 81 кримінального провадження, досудове розслідування в яких за ст. 229 КК України здійснювалось протягом 2010-2018 років, та вироки за якими містяться у Єдиному державному реєстрі судових рішень; результати анкетувань 118 слідчих Національної поліції України та інтерв’ювання 55 судових експертів з інтелектуальної власності (міста Київ, Харків, Одеса, Львів, Дніпро). Використано власний досвід автора, набутий під час експертної практики впродовж 2011-2019 років.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація за характером та змістом висвітлених питань є першою монографічною роботою в Україні, у якій вирішено наукове завдання щодо формування методики розслідування незаконного використання торговельних марок, а саме:

вперше:

– надано криміналістичну характеристику предмету незаконного використання торговельної марки, яким є інформація у вигляді її зображення, що охороняється законом відносно конкретних товарів та/або послуг згідно правовстановлюючого документа та запропонована авторська програма вивчення юридичної особи потерпілого (власника торговельної марки) від незаконного використання торговельної марки;

– деталізовано зміст слідової картини незаконного використання торговельних марок. Встановлено, що цей злочин, окрім матеріальних (контрафактні товари) та ідеальних слідів, залишає електронні (цифрові) сліди – електронні відображення (відбитки) зображення торговельної марки (або її імітації) в кіберпросторі (на сайті через який реалізуються контрафактні товари), у тому числі в доменному імені;

– визначено основні слідчі ситуації початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок залежно від способу підготовки та вчинення злочину: пропонування та продаж ймовірно контрафактного товару через торговельний пункт; виготовлення та оптовий продаж ймовірно контрафактного товару; імпорт та оптовий продаж ймовірно контрафактного товару; пропонування та продаж ймовірно контрафактного товару через Інтернет-магазин;

– з’ясовано, що межею компетенції експертів з дослідження торговельних марок під час розслідування незаконного використання торговельних марок є установлення повної або часткової тотожності зображення торговельної марки до виявленого позначення на ймовірно контрафактному товарі. Запропоновано внести зміни до п’ятого розділу Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень та викласти експертні питання у наступній редакції: 1. Чи є позначення__, нанесене на__ тотожним із торговельною маркою № ____?; 2. Чи містить позначення__, нанесене на__ суттєві індивідуалізуючі ознаки (в цілому чи їх елементи) торговельної марки № ____?»;

удосконалено:

– положення, що характеризують спосіб вчинення незаконного використання торговельної марки шляхом продажу контрафактного товару, що здатний витіснити оригінальний товар, внаслідок чого потерпілому спричиняється матеріальна шкода у формі упущеної вигоди, якою є втрачена частина прибутку, що припадає на торговельну марку, або ліцензійні платежі (роялті); запропоновано формулу визначення матеріальної шкоди;

– пропозиції законодавчого унормування статусу потерпілого, регламентованого ч. 1 ст. 55 КПК України, відповідно до виду шкоди, яка може бути спричинена кримінальним правопорушенням, передбачивши для юридичної особи можливість спричинення шкоди немайнового характеру (порушення ділової репутації), що притаманно при незаконному використанні торговельних марок;

– наукові позиції використання принципу «одиниця контрафактного товару витісняє одиницю оригінального товару» під час розслідування незаконного використання торговельних марок, зокрема обґрунтовано, що цей принцип діє не

для всіх видів товарів. Зважаючи, що вирішення питання допустимості використання цього принципу належить до поведінкових стереотипів споживачів (чи дійсно особа заміщує контрафактним товаром оригінальний), запропоновано його вирішувати шляхом призначення комплексної експертизи із використанням спеціальних знань у галузі соціальної психології та інтелектуальної власності;

дістало подальший розвиток:

– генеза судової експертизи торговельних марок в результаті чого встановлено, що знання у галузі матеріального права (право інтелектуальної власності) є основними у структурі спеціальних знань обізнаної особи в межах п'ятого класу судової експертизи – експертиза об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі торговельних марок;

– напрями застосування експертних систем, що функціонують на основі штучного інтелекту як найбільш перспективного під час розслідування незаконного використання торговельних марок. Запропоновано розробити комп'ютерну експертну систему зі встановлення тотожності позначень, при цьому у зв'язку з необхідністю розробки наукового забезпечення таких досліджень рекомендовано спочатку вирішити питання: «Чим є штучний інтелект по відношенню до спеціальних знань: суб'єктом (носієм) знань чи засобом застосування?»;

– криміналістичні рекомендації стосовно використання спеціальних знань під час допиту потерпілого (власника торговельної марки) шляхом залучення до нього спеціаліста з визначення упущеної вигоди на початкових етапах розслідування незаконного використання торговельних марок;

– пропозиції з експертної профілактики незаконного використання торговельних марок, зокрема: створення умов для додаткового слідоутворення (внесення торговельної марки в митний реєстр об'єктів інтелектуальної власності; фіксація розміру роялті та ліцензійних платежів у митній декларації; фіксація економічних вигід від використання торговельної марки).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що на основі авторських розробок сформульовані теоретичні положення, висновки, надані пропозиції, які впроваджено та може бути використано у:

– *законотворчій діяльності* – для внесення змін і доповнень до КПК України з метою вдосконалення кримінально процесуальної регламентації статусу потерпілого (юридичної особи) під час розслідування незаконного використання торговельних марок та використання спеціальних знань експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ (акт Комітету Верховної Ради України з питань запобігання та протидії корупції від 19.06.2018 р. № 133-21/326-08-8с);

– *судово-експертній діяльності* – під час проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях про незаконне використання торговельних марок та стажуванні (підготовки) осіб, що мають намір отримати статус судового експерта за спеціальністю 13.9 «Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності» (акт Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України від 28.12.2018 р.; довідка Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС

України від 27.03.2018 р. № 19/9-3/58-48; акт Центру судової експертизи та експертних досліджень ДП «Інформаційні судові системи» Державної судової адміністрації України від 19.02.2019 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін «Криміналістика», «Особливості розслідування окремих видів злочинів», підвищення кваліфікації слідчих Національної поліції, судових експертів Експертної служби МВС, інших працівників Міністерства внутрішніх справ України (акт Національної академії внутрішніх справ від 19.01.2019 р.) та викладання дисципліни «Основи судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності» (довідка Київського інституту інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія» від 27.02.2018 р. № 46/1-77).

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднені у вигляді доповідей і виступів на науково-теоретичних та практичних конференціях, засіданні круглого столу, семінарі та конгресі: «Актуальные вопросы интеллектуальной собственности» (Ялта, 16-18 сентября 2013 года), «Актуальні питання судової експертизи та криміналістики» (Харків, 7-8 листопада 2013 року), «Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень» (Київ, 10 квітня 2014 року), «Актуальні проблеми охорони інтелектуальної власності у ЗС України» (Київ, 20 серпня 2014 року), «Теорія і практика судової експертизи і криміналістики» (Київ, 27 лютого 2018 року), «Криміналістика та судова експертологія: наука, навчання, практика» (Одеса, 13-15 вересня 2018 року), «Актуальні питання судової експертизи та криміналістики» (Харків, 10-11 жовтня 2018 року), «Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології» (Київ, 22 листопада 2018 року).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 16 наукових публікаціях: п'ять з яких – статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, у тому числі одна в електронному фаховому виданні; три – статті в зарубіжних наукових виданнях; вісім – тези наукових доповідей, опубліковані за результатами участі в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, засіданні круглого столу, семінарі та конгресі.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (360 найменувань на 38 сторінках) і 13 додатків на 48 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 310 сторінок, з яких основний текст – 213 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, наводиться її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, окреслено ступінь розробки та методи наукового аналізу, сформульовано мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено інформацію про їх апробацію та публікації автора, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретичні засади дослідження та криміналістична характеристика незаконного використання торговельних марок» містить три підрозділи.

У підрозділі 1.1 *«Стан наукового дослідження розслідування незаконного використання торговельних марок»* опрацьовані наукові джерела з означеної проблематики. Констатовано, що в Україні дисертації з розслідування незаконного використання торговельних марок відсутні. Виявлено, що деякі аспекти цього питання на дисертаційному рівні з'ясовані науковцями з кримінального права: П. С. Берзін (2004), А. С. Нерсисян (2009), В. Б. Харченко (2011), М. М. Дімітров (2016).

Разом з тим, вивченню проблеми розслідування незаконного використання торговельних марок присвячено праці російських криміналістів, зокрема Н. О. Куркової (2003) з проблем розслідування злочинів, пов'язаних з контрафакцією; Є. С. Лапіна (2011) з розслідування злочинів, вчинених проти інтелектуальної власності; А. Г. Александрова (2015) з особливостей розслідування незаконного використання торговельних марок.

Серед дисертаційних праць українських криміналістів є окремі роботи, які опосередковано торкаються проблем криміналістичного дослідження торговельних марок: у видовий класифікації злочинів, пов'язаних з порушенням прав споживачів (Н. Л. Швець, 2002); при розслідуванні злочинів, пов'язаних із виготовленням і збутом фальсифікованих алкогольних напоїв (О. О. Кузнецов, 2004); у напрямках використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності (І. Р. Курилін, 2007); з криміналістичного забезпечення розслідування злочинних порушень прав інтелектуальної власності (К. Є. Поджаренко, 2009).

Попри напрацювання науковців, питання розслідування незаконного використання торговельних марок в Україні лишаються недостатньо висвітленими. Відсутня криміналістична характеристика цього злочину, не визначено обставини, що підлягають встановленню, не розкрито тактику проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного використання торговельних марок.

В межах визначення стану наукового дослідження розслідування незаконного використання торговельних марок конкретизовано сутність, основні риси та ознаки спеціальних знань, що використовуються під час розслідування цих злочинів. Встановлено, що знання у сфері інтелектуальної власності належать до галузі матеріального права, однак є спеціальними.

У підрозділі 1.2 *«Генезис судової експертизи торговельних марок в Україні»* висвітлено історіографію становлення та розвитку цього напрямку. Вивчення задокументованих даних дали підстави для висновку, що в Україні спеціалісти у сфері інтелектуальної власності залучались судами з 1979 р., а перша судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності була виконана у 1999 р. в Київському НДІСЕ.

Аналіз поглядів науковців (А. В. Іщенко, П. П. Крайнев, Г. В. Прохоров-Лукін, В. Л. Федоренко) свідчить, що судова експертиза торговельних марок з'явилась з метою реалізації положень Указу Президента України від 27.04.2001

р. № 285/2001 «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні». Того ж року (2001) Кабінет Міністрів України створив Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності у складі Академії правових наук, який зараз є одним із осередків розвитку судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, що об'єднує приватних судових експертів цього напрямку (закладом виконується 22 % від загальної кількості експертиз за напрямом).

З'ясовано, що у складі лабораторії судово-технічного дослідження документів, судової трасології та балістики Київського НДІСЕ в 2002 р. створено сектор судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності. Разом з тим, на момент офіційного закріплення Міністерством юстиції України у 2002 р. судової експертизи торговельних марок виявлено прогалину – відсутність зв'язків цього напрямку з криміналістичними науковими дослідженнями.

Спеціалізована державна судово-експертна установа у структурі Міністерства юстиції України з правом проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності на всій території України – Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності, створений 2004 р. (закладом виконується 42 % від загальної кількості експертиз за напрямом).

У 2005 р. за цим напрямом відбулась перша атестація судових експертів Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України (закладом виконується 36 % від загальної кількості експертиз за напрямом).

Констатовано, що становлення судової експертизи торговельних марок в Україні здійснювалось в межах двох наукових шкіл – інтелектуальної власності (патентне право) та криміналістики.

У *підрозділі 1.3 «Криміналістична характеристика незаконного використання торговельних марок»* значну увагу присвячено питанню виявлення закономірностей просування та комерціалізації торговельних марок у власному бізнесі та/або шляхом ліцензування. Охарактеризовані способи отримання економічних вигід власником від використання торговельних марок – збільшення прибутку з одиниці товару, який маркований торговельною маркою; отримання ліцензійної винагороди (роялті) за надання прав використання торговельною маркою.

Висвітлено вплив потерпілого (власника торговельної марки) на ці процеси та надано його характеристику – суб'єкт підприємницької діяльності, юридична особа (в усіх випадках), нерезидент (88 % випадків); як правило, лідер галузі; становище підприємства на ринку і в регіоні стабільне; впізнаваний та відомий споживачам товарів та послуг; позитивна ділова репутація. Розроблено авторську «Програму вивчення юридичної особи потерпілого (власника торговельної марки) від незаконного використання торговельних марок».

Описані ознаки торговельних марок: «штучність»; залежність від правових норм; нематеріальна та інформаційна природа; нематеріальний актив підприємства (майно), що приносить економічні вигоди.

Встановлено правову характеристику способів незаконного використання торговельних марок та описана їх криміналістична структура, де виділено дії

злочинця з готування та вчинення злочину, об'єднані єдиним злочинним задумом – реалізацією контрафактного товару.

Відмежовано незаконні способи використання торговельних марок, що складають адміністративне правопорушення від тих, які визнаються злочином. Констатовано, що незаконне використання торговельної марки вчиняється шляхом продажу контрафактного товару, який здатний витіснити з ринку оригінальний товар та завдати шкоди власнику торговельної марки.

Розглянуто способи незаконного використання торговельних марок в рамках різних криміналістичних класифікацій, зокрема: за ознакою структури; за ознакою зв'язку злочину з професійною діяльністю; залежно від виду діяння і наслідків;

за змістом; залежно від характеру поведінки особи; за ступенем можливості виявлення дій; за ознакою використання знарядь і засобів злочину; за рівнем майстерності.

Встановлено, що незаконне використання торговельної марки залишає матеріальні, ідеальні та електронні (цифрові) сліди. Матеріальні сліди представлені контрафактними товарами, їх упаковкою, будь-яким прикріпленням до них предметом (бирка, нашивка і/або етикетка), де міститься зображення торговельної марки або його імітації (100 % випадків), а також документацією.

Ідеальні сліди незаконного використання торговельних марок доцільно розглядати в межах трьох груп: 1) що зберігаються у пам'яті осіб зі сторони підприємств через які здійснювалось виготовлення, імпорту/експорту, зберігання та продаж контрафактної продукції (керівники, бухгалтери, наймані працівники та ін.); 2) що зберігаються у пам'яті осіб зі сторони правовласника торговельної марки (представники дистриб'юторів, торговельних мереж, юридичних представників та ін.); 3) що зберігаються у пам'яті осіб – сторонніх свідків, які могли спостерігати за виготовленням, імпортом/експортом, зберіганням та продажем контрафактної продукції. Електронні (цифрові) сліди незаконного використання торговельної марки є її електронними відображеннями (відбитками) в кіберпросторі (на сайті, через який реалізуються контрафактні товари), у тому числі в доменному імені.

За результатами вивчення кримінальних проваджень конфіскація та знищення контрафактної продукції відбувалось у 98 % випадках, а до найбільш вразливих до підробки товарів належать одяг, взуття, сумки (11 %), мастила (4 %), сухі будівельні суміші (4 %), гербіциди (4 %), посівний матеріал (насіння) (4 %), товари 9 класу Міжнародної класифікації товарів і послуг (Ніщцька класифікація) – картриджі, приладдя до мобільних телефонів, бензопили (5 %) та ін.

Розділ 2 «Початковий етап розслідування незаконного використання торговельних марок» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Обставини, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок» визначені дві основні обставини, які слід встановити: факт продажу контрафактного товару, що міг витіснити оригінальний товар та наявність матеріальної шкоди у потерпілого (власника торговельної марки).

Розмір матеріальної шкоди внаслідок незаконного використання торговельних марок встановлюється шляхом судової експертизи, проведення якої обов'язкове (п. 6 ч. 1 ст. 242 КПК України), окрім цього вказана обставина підлягає доказуванню (п. 3 ч. 1 ст. 91 КПК України). Доведено, що наявність матеріальної шкоди у потерпілого знаходиться в прямій залежності від факту продажу контрафактного товару, що міг витіснити оригінальний. Обґрунтовано, що шкода є основним результатом вчинення незаконного використання торговельної марки.

Визначено, що матеріальна шкода внаслідок незаконного використання торговельних марок завдається у формі упущеної вигоди потерпілого (власника торговельної марки) – споживач придбав контрафактний товар замість оригінального.

Аргументовано позицію, згідно з якою матеріальна шкода (упущена вигода) визначається через економічні вигоди від використання торговельної марки її власником, які полягають у виділенні частини прибутку або ліцензійних платежів на одиницю проданого оригінального товару.

Наголошується, що упущена вигода внаслідок вчинення незаконного використання торговельних марок переважно не створює ні матеріальних, ні ідеальних слідів. Потерпілий може довгий час і не здогадуватись про незаконне використання його торговельної марки, оскільки цей злочин не викликає змін в матеріальних предметах власника торговельної марки. Матеріальне відображення цієї обставини створюється розрахунковим шляхом.

У підрозділі 2.2 «Типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок» визначено два факти, які завжди передують початку розслідування: заява про вчинення незаконного використання торговельних марок від правовласника (його представника) прийнята, а відомості про вчинення кримінального правопорушення внесені до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Ураховуючи специфіку способів незаконного використання торговельних марок виділено чотири типові слідчі ситуації: продаж контрафакту в торговельному пункті фізичною-особою підприємцем (52 %); виготовлення та оптово-роздрібний продаж контрафакту через товариство з обмеженою відповідальністю (40 %); імпорт та оптовий продаж контрафакту через товариство з обмеженою відповідальністю (4 %); продаж контрафакту через Інтернет-магазин фізичною-особою підприємцем (4 %).

На підставі аналізу слідчої та судової практики виділено шість типових слідчих версій початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок: *перша*, коли інформація, що надійшла від потерпілого підтверджується повністю, а зібрані дані під час слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів сформували необхідну доказову базу і склад злочину наявний (8 %); *друга*, коли інформація підтверджена частково, а зібрані дані під час слідчих дій та оперативно-розшукових заходів доводять лише попередню злочинну діяльність (47 %); *третья*, коли інформація, що надійшла від потерпілого не була підтверджена і подія злочину не мала місце (8 %); *четверта*, коли інформація підтверджена частково, зібрані дані під час слідчих (розшукових)

дій доводять продаж контрафактного товару, однак це не призводило до витіснення з ринку оригінальних товарів, оскільки підrobка стосувалась елітних речей та споживачі були повідомлені, що купують «репліку», а не справжній товар, тобто потерпілому завдається шкода діловій репутації, а не майнова, подія складає адміністративне правопорушення (ст. 51² КУаАП) (21 %); *п'ята*, коли йдеться про, так званий, «патентний тролінг» і подання заяви про вчинення кримінального правопорушення є способом для примусового ліцензування, оскільки потерпілий спекулює на своєму праві закриття кримінального провадження щодо незаконного використання торговельних марок в будь-який момент через відмову від його підтримання (п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України) (6 %); *шоста*, коли мав місце «сірий імпорт», відбувався продаж оригінального товару, що був ввезений на територію України контрабандою або з порушенням митних правил, встановлено відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України) за ст. 229 КК України (10 %).

У підрозділі 2.3 «Проведення окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок» висвітлено особливості оптимальної лінії поведінки осіб, які проводять розслідування, та наведено практичні рекомендації та прийоми проведення слідчих (розшукових) дій, спрямованих на встановлення обставин, які підлягають доказуванню.

З'ясовано, що першочерговими завданнями після реєстрації заяви про вчинене незаконне використання торговельних марок є перевірка інформації та збирання доказів в порядку ст. 93 КПК України. При цьому, важливою умовою вказаних завдань є конспірація, інакше зацікавлені особи можуть вдатись до знищення, приховування, маскування чи фальсифікації доказів.

До основних слідчих (розшукових) дій початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок належать: допит потерпілого, свідка (ст. 224 КПК України) (100 %); контроль за вчиненням злочину у формі контрольованої та оперативної закупки (п. 2 ч. 1. ст. 271 КПК України) (36 %); обшук (ст. 234 КПК України) (100 %); огляд (ст. 237 КПК України) (100 %).

Тактика проведення допиту потерпілого та свідків з його сторони характеризується активним сприянням розслідуванню, однак вимагає від слідчого високого рівня тактико-комунікативної компетентності. Обґрунтовано доцільність участі при допиті потерпілого та свідків з його сторони спеціаліста з економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності (таку позицію поділять 38 % слідчих). При цьому така форма використання спеціальних знань (спеціаліста), передбачає у тому числі виконання тактичних завдань, наприклад, з дозволу слідчого ставити питання перед допитуваним й оцінювати відповіді.

Зважаючи на особливості кримінально-правової регламентації незаконного використання торговельних марок, проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування можливе лише для діянь, що кваліфіковані за ч. 3 ст. 229 КК України (службова особа з використанням службового становища; організована група; матеріальна шкода в особливо великому розмірі).

Під час розслідування незаконного використання торговельних марок важливою є стадія планування обшуку. Раптовість як один з принципів тактики

обшуку під час розслідування незаконного використання торговельних марок набуває визначального характеру. Визначено, що обшук є ключовою слідчою (розшуковою) дією під час розслідування торговельних марок (в усіх випадках). Під час проведення обшуку вилучаються зразки ймовірно контрафактної продукції, які є об'єктами дослідження щодо визначення схожості нанесених на них позначень із зображенням торговельної марки, а також документація, що підтвердить кількість проданої ймовірно контрафактної продукції, яка витіснила оригінальну, тим самим спричинивши матеріальну шкоду потерпілому.

Розділ 3 «Використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Форми використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок»* визначені найбільш доцільні критерії відокремлення форм використання спеціальних знань: за нормативною регламентацією – процесуальні і непроцесуальні; за процесуальним статусом осіб, які володіють спеціальними знаннями – слідчий, експерт, спеціаліст, консультант; за процесуальною формою реалізації – участь консультанта, участь спеціаліста, судові експертизи. З'ясовано, що найбільш доречно при злочинних посяганнях на торговельні марки розглядати форми застосування спеціальних знань за суб'єктами: слідчим, спеціалістом, експертом.

Використання власних спеціальних знань слідчим дозволяє з найменшими зусиллями визначити необхідних учасників розслідування, організувати та скоординувати їх діяльність; скласти план розслідування та визначитись з першочерговими слідчими (розшуковими) діями.

Доведено, що використання досліджень фахівців-представників правовласників з порівняння контрафактної продукції та оригінального товару після реєстрації заяви про злочин в ЄРДР порушують норми ст. 71 КПК, згідно до яких спеціалістом не може бути особа, якщо вона є заявником, потерпілим, цивільним позивачем та/або особисто заінтересована в результатах кримінального провадження або існують інші обставини, які викликають сумніви в її неупередженості. Разом з тим, якщо подібне дослідження долучається до заяви про злочин, виходить, що воно проведено ще поза межами процесу, тому автоматично отримує статус письмового документу (у 78 % випадків).

Притаманні розслідуванню незаконного використання торговельних марок судові експертизи класифіковано на дві групи: *обов'язкові та ті, що проводяться часто* – експертиза у сфері інтелектуальної власності за експертними спеціальностями 13.9 та 13.6 (100 % опитаних слідчих); трасологічна (81 %); *необов'язкові, проведення яких залежать від конкретних обставин та контрафактного товару* – криміналістична експертиза матеріалів, речовин та виробів (22 %); технічна експертиза документів (27 %) та ін.

У підрозділі 3.2 *«Залучення експерта та проведення експертизи під час розслідування незаконного використання торговельних марок»* розглянуті методичні та процесуальні проблеми експертного дослідження торговельних марок. Зокрема, окреслені межі експертного встановлення обставин, що

підлягають доказуванню під час розслідування незаконного використання торговельних марок.

Емпіричні дані засвідчили, що під час розслідування незаконного використання торговельних марок експертиза у сфері інтелектуальної власності призначалась у 100 % випадків, у тому числі в рівній мірі як дослідження щодо схожості позначення на ймовірно контрафактному товарі з торговельною маркою (спеціальність 13.6), так і щодо визначення матеріальної шкоди завданої злочином (спеціальність 13.9).

Під час розгляду експертних досліджень торговельної марки (в межах спеціальності 13.6) обґрунтовується позиція, за якої експертне завдання із встановлення схожості зображення торговельної марки настільки, що його можна сплутати з протиставленим позначенням повинно бути переглянуте через невідповідність процесуальному законодавству щодо заборони вирішення питань права.

Визначено, що межею компетенції експертів з дослідження торговельних марок у кримінальному провадженні є встановлення повної або часткової тотожності зображення торговельної марки із виявленим позначенням на ймовірно контрафактному товарі, а не визначення їх схожості настільки, що їх можна сплутати.

Відстоюється позиція про те, що встановлення сприйняття імітуючого позначення «пересічним споживачем» є прерогативою слідчого, який в процесі розслідування доводить або спростовує незаконне використання торговельної марки і, як наслідок, витіснення з ринку оригінальної продукції шляхом продажу товару з імітуючим позначенням.

Під час розгляду експертних досліджень торговельної марки (в межах спеціальності 13.9) встановлено, що експертне завдання з визначення розміру упущеної вигоди, внаслідок незаконного використання торговельних марок, збігається зі встановленням цього факту, який у правовому сенсі може бути встановлений тільки судом, а в об'єктивній дійсності жодним суб'єктом, оскільки відноситься до подій майбутнього.

Зазначено, що експертні висновки з визначення упущеної вигоди власника торговельної марки, внаслідок її незаконного використання, є ймовірними та умовними, а експертне завдання економічних досліджень у сфері інтелектуальної власності зі встановлення упущеної вигоди власника торговельної марки відноситься до складних діагностичних завдань, оскільки пов'язане зі з'ясуванням причинно-наслідкових зв'язків між діями та наслідками.

Запропоновано для встановлення розміру упущеної вигоди, внаслідок незаконного використання торговельних марок, застосовувати метод роялті.

Підрозділ 3.3 «Удосконалення судово-експертного дослідження торговельних марок та експертна профілактика під час розслідування їх незаконного використання» містить шляхи вирішення проблем експертного дослідження торговельних марок серед яких: внесення змін до Методики з дослідження торговельних марок, що враховують методичний інструментарій криміналістики та судової експертизи, а не лише патентного права; нова редакція питань з дослідження торговельних марок; розробка комп'ютерної експертної

системи зі встановлення тотожності позначень; нова редакція п. 26 Національного стандарту № 4; розробка методичних рекомендацій з визначення упущеної вигоди внаслідок незаконного використання торговельних марок та закріплення застосування методу роялті.

Розглянуто питання експертної профілактики незаконного використання торговельних марок. На підставі узагальнення та аналізу експертної, слідчої та судової практики розслідування незаконного використання торговельних марок запропоновано низку профілактичних заходів серед яких: 1) застосування власниками торговельних марок індивідуальних додаткових захисних елементів на оригінальному товарі, його упакуванні (водяні знаки; голограми; особливості корку (для пляшок) тощо); 2) впровадження власниками торговельних марок при продажі оригінальної продукції додаткових сервісів та надання сертифікатів якості (наприклад, для ювелірної продукції розповсюдженням прийомом при купівлі товару є надання безкоштовної послуги з чистки ювелірного виробу протягом року); 3) створення умов власниками торговельних марок для додаткового слідоутворення (внесення торговельної марки в митний реєстр об'єктів інтелектуальної власності; фіксація розміру роялті та ліцензійних платежів у митній декларації; бухгалтерський облік майнових прав торговельної марки як нематеріального активу; ринкова оцінка майнових прав на торговельну марку; фіксація економічних вигід від використання торговельної марки; належне ведення документації управлінського та фінансово-економічного характеру з приводу застосування торговельної марки на товарах власного виробництва; ведення витрат на рекламування та просування торговельної марки); 3) інформування широких кіл, громадськості, споживачів оригінальних товарів з приводу небезпеки контрафактних товарів (кустарне виробництво; порушення технології виготовлення тощо); 4) підвищення самовідповідальності осіб, що усвідомлено купують контрафакт, що вони тим самим фінансують злочинні угруповання; 5) проведення роз'яснювальної роботи серед реалізаторів контрафакту (фізичні особи-підприємці; наймані продавці), які є кінцевою ланкою розповсюдження, безпосередніми виконавцями злочину та, згідно статистичної інформації, притягаються до кримінальної відповідальності значно частіше ніж організовані злочинні угруповання, які виробляють та імпортують контрафакт в Україну (притягнуто до кримінальної відповідальності в 4 % випадків).

ВИСНОВКИ

Дисертація містить теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми з формування методики розслідування незаконного використання торговельних марок. В результаті проведеного дослідження здійснено ряд загальних теоретичних висновків та надано низку пропозицій, зокрема:

1. Встановлено сучасний стан наукового дослідження розслідування незаконного використання торговельних марок, який в Україні недостатньо розроблений, оскільки це питання висвітлене лише у працях українських науковців з кримінального права, а дисертації з криміналістики – відсутні.

Однією з проблем розслідування незаконного використання торговельних марок є неоднозначність використання спеціальних знань. З'ясовано, що

основним видом знань обізнаних осіб, що залучаються під час розслідування незаконного використання торговельних марок, є знання у сфері інтелектуальної власності, яка є галуззю матеріального права. Це дозволило встановити сучасні уявлення про обсяг, межі та суттєві ознаки спеціальних знань та визначити їх як наукові та/або практичні знання у будь-якій сфері людської життєдіяльності, що є неочевидними для учасника процесу, який їх застосовує, в межах наданих повноважень, для вирішення питань, що виникають під час здійснення правосуддя. Аргументована позиція, за якої правові знання можуть бути складовою спеціальних без наслідку визнання в подальшому такого дослідження правовим.

2. Дослідження генезису судової експертизи торговельних марок дозволило констатувати, що цей напрям: по-перше, у формі судової експертизи існує тільки в Україні; по-друге, є офіційно закріпленим Міністерством юстиції України з 2002 р.; по-третє, розвивався переважно під впливом патентознавства та права інтелектуальної власності, а не криміналістики, тому потребує акумуляції сил та синергії знань теоретиків судової експертології та науковців і практиків судової експертизи у сфері інтелектуальної власності для розробки, перегляду і уточнень її базових теоретико-методологічних основ.

3. Криміналістична характеристика незаконного використання торговельних марок сформована з наступних елементів: відомостей про предмет злочинного посягання та характеристики особи потерпілого; способів незаконного використання торговельних марок; слідової картини. Предметом незаконного використання торговельної марки є інформація у вигляді її зображення. При цьому визначено, що торговельна марка: завжди має власника, проте об'єктивно в матеріальному світі без зв'язку з товаром та/або послугою не існує; має лише однину як об'єкт інтелектуальної власності, проте через товар та/або послугу може набувати кількісне вираження; є нематеріальним об'єктом і не вимірюється фізичними величинами, не піддається фізичному зносу; не може бути «вкрадена» або знищена сторонніми особами (одним з варіантів, коли торговельна марка може бути знищена це її перетворення у загальноживане слово); має вартість, що може бути обчислена через виключні майнові права на ідентифікований нематеріальний актив однією сумою; має частку вартості, яку можна виразити через одиницю товару, що закладена на торговельну марку в його ціні або розмірі ліцензійних платежів. Дослідження показало, що торговельна марка використовується власником переважно з метою підвищення обсягу реалізації товару, а також для інформування необмеженої кількості потенційних споживачів та формування ділової репутації. Вчинення незаконного використання торговельної марки здійснюється шляхом продажу контрафактного товару, що здатний витіснити оригінальний товар.

4. До обставин, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок відносяться: факт продажу контрафактного товару, що міг витіснити оригінальний товар та наявність матеріальної шкоди у потерпілого. Категорія матеріальної шкоди для розслідування незаконного використання торговельних марок має визначальний характер, по-перше, від її розміру залежить чи буде незаконне використання

торговельної марки визнане злочином або адміністративним правопорушенням; по-друге, встановлення її розміру шляхом судової експертизи обов'язкове (п. 6 ч. 1 ст. 242 КПК України) та ця обставина підлягає доказуванню (п. 3 ч. 1 ст. 91 КПК України); по-третє, вона корелюється зі способом незаконного використання торговельних марок і слугує підставою для кваліфікації діянь особи.

При наявному факті продажу контрафактного товару принцип «одиниця контрафактного товару витісняє одиницю оригінального товару» пропонується застосовувати не у всіх випадках. При значній різниці цін та залежно від пункту продажу контрафактного товару, коли є очевидним, що споживач обізнаний про те, що він купує підробку – використання цього принципу є сумнівним. За описаних обставин власнику торговельної марки заподіюється немайнова шкода (шкода діловій репутації).

5. На початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок виокремлено чотири типові слідчі ситуації (продаж контрафакту; виготовлення та оптово-роздрібний продаж контрафакту; імпорт та оптовий продаж контрафакту; продаж контрафакту через Інтернет) та шість версій. Констатовано, що початку розслідування завжди передують: 1) прийняття від потерпілого заяви про вчинення незаконного використання торговельної марки; 2) внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР.

6. При проведенні слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування незаконного використання торговельних марок доцільно дотримуватись збереження таємниці слідства (конспірації). До основних слідчих (розшукових) дій початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок в порядку тактики проведення віднесено: допит потерпілого, свідка (ст. 224 КПК України) (100 %); контроль за вчиненням злочину у формі контрольованої та оперативної закупки (п. 2 ч. 1. ст. 271 КПК України) (36 %); обшук (ст. 234 КПК України) (100 %); огляд (ст. 237 КПК України) (100 %).

7. Для виокремлення форм використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок найбільш доцільний суб'єктний критерій. Під час розслідування незаконного використання торговельних марок з'ясовано, що: 1) слідчий активно використовує власні спеціальні знання; 2) використання спеціальних знань спеціалістом затребуване під час проведення допиту потерпілого; 3) проведення судових експертиз залежить від виду товару, на якому незаконно використовувалась торговельна марка, однак експертиза у сфері інтелектуальної власності проводилась найчастіше за спеціальностями: 13.6 – для з'ясування схожості до ступеню змішування позначення на ймовірно контрафактному товарі та 13.9 – для встановлення розміру заподіяної матеріальної шкоди.

8. Відмітною особливістю експертних досліджень торговельних марок є використання емпіричного принципу «одиниця контрафактного товару витісняє одиницю оригінального товару», який, як показало дослідження, діє не для всіх видів товару. Для елітних «брендованих» речей питома вага ціни контрафакту у ціні справжніх товарів може складати менше 1 %, а у випадку «підробок» сигарет та/або кави ціна контрафакту сягає 75 % від ціни оригіналу. Тому у кожному конкретному випадку незаконного використання торговельних марок необхідно

встановлювати можливість застосування принципу витіснення окремо, оскільки від нього залежить вид шкоди, що завдається, так і можливість її розрахунку.

Визначено, що об'єднання експертних завдань щодо установлення тотожності торговельної марки з виявленим позначенням на ймовірно контрафактному товарі, щодо помилкового сприйняття споживачем контрафактного товару замість оригінального (принцип витіснення), а також з визначення розміру упущеної вигоди власника торговельної марки, створює ситуаційне завдання, вирішення якого дозволяє установити механізм незаконного використання торговельної марки в цілому або його окремих обставин, на підставі використання спеціальних знань.

Доцільним є розробка методичних рекомендацій в межах спеціальностей 13.6 та 13.9 щодо питань судової експертизи торговельних марок, в яких буде вирішено ряд проблем методичного характеру та узгоджено використання інструментарію криміналістики та судової експертизи, а також оціночних методів та процедур з визначення розміру упущеної вигоди у сфері інтелектуальної власності для цих видів експертних досліджень.

9. Перспективним напрямом наукових пошуків проблеми використання спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок визначено створення експертних систем, що функціонують на основі штучного інтелекту та можуть порівнювати зображення на ймовірно контрафактному товарі з торговельною маркою, використовуючи бази даних українського та інших патентних відомств. Проведене дослідження показало необхідність врегулювання порушеного принципу змагальності сторін у КПК України, що зумовило пропозицію повернутись до колишніх редакцій ч. 1 ст. 242 КПК України та ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про судову експертизу» (до 15.03.2018 року).

10. Основною рекомендацією з експертної профілактики незаконного використання торговельних марок для запобігання цих злочинів є створення умов для додаткового слідоутворення, а саме: внесення торговельної марки в митний реєстр об'єктів інтелектуальної власності; фіксація розміру роялті та ліцензійних платежів у митній декларації; фіксація економічних вигід від використання торговельної марки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Поліщук І. Ю. Застосування дохідного оціночного підходу при проведенні судової експертизи з визначення матеріальної шкоди при порушенні прав на торговельну марку. *Криміналістика і судова експертиза*. 2014. Вип. 59. С. 428-436.

2. Поліщук І. Ю. Проблемні питання застосування спеціальних економічних знань у сфері інтелектуальної власності при незаконному використанні торговельних марок. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 61. С. 488-498.

3. Полищук И. Ю. Роль специальных экономических познаний при расследовании незаконного использования товарных знаков в аспекте квалификации состава преступления. Опыт и практика Украины. *Вестник Института законодательства Республики Казахстан*. 2018. № 1 (50). С. 40-52.

4. Поліщук І. Ю. Наслідки незаконного використання торговельних марок як елемент криміналістичної характеристики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. URL: www.lsej.org.ua/4_2018/44.pdf.

5. Поліщук І. Ю. Компетенція експерта під час судово-експертного дослідження торговельних марок у процесі розслідування їх незаконного використання. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2018. № 18. С. 524-533.

6. Поліщук І. Ю. Форми застосування спеціальних знань під час розслідування незаконного використання торговельних марок. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С. 328-348.

7. Полищук И. Ю. Генезис судебной экспертизы объектов интеллектуальной собственности в Украине. *Вопросы криминологии, криминалистики и судебной экспертизы*: сб. науч. тр. Минск: НПЦ Гос. ком. судеб. экспертиз Респ. Беларусь; Право и экономика, 2018. Вып. 2/44. С. 246-253.

8. Polishchuk I. Typical situations and versions of the initial phase of the investigation of the illegal use of trademarks. *Visegrad journal on human rights*. 2019. № 1 (volume 1). P. 125-131.

9. Полищук И. Ю. Предпосылки методики определения материального вреда в связи с нарушением прав интеллектуальной собственности на торговую марку. *Актуальные вопросы интеллектуальной собственности*: сборник докладов: тезисы докл. XXI Междунар. науч.-практ. конф. (Ялта, 16-18 сент. 2013 г.) Киев: 2013. С. 189-190;

10. Поліщук І. Ю. Щодо питання методичного забезпечення судово-експертної діяльності при визначенні матеріальної шкоди внаслідок порушення прав на торговельні марки. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присв. 90-річчю створ. Харк. наук.-дослід. інст. суд. експ. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 7-8 лист. 2013 р.). Харків: 2013. С. 149-151;

11. Поліщук І. Ю. Щодо питання призначення судової експертизи стороною захисту в рамках кримінального провадження. *Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень*: зб. матер. кругл. стол. (Київ, 10 квіт. 2014 р.). Київ: ННПФЕКП НАВС, 2014. С. 224-227;

12. Поліщук І. Ю. Незалежна оцінка майнових прав на використання НДДКР як об'єктів права інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми охорони інтелектуальної власності у ЗС України*: збірн. матер. наук.-практ. семін. (Київ, 20 серп. 2014 р.). Київ: ЦНДІ ОВТ ЗС України, 2014. С. 51-53;

13. Поліщук І. Ю. Застосування спеціальних знань при незаконному використанні торговельних марок. *Теорія і практика судової експертизи і криміналістики*: мат. всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 85-річчя доктора юридичних наук, професора Ніни Іванівни Клименко (Київ, 27 лют. 2018 р.). Київ: 2018. С. 273-274.

14. Полищук И. Ю. Способ преступления как основной элемент криминалистической характеристики незаконного использования товарных знаков. *Криминалистика и судебная экспертология: наука, обучение, практика*:

мат. 14 междунар. конгр. (Одесса, 13-15 сен. 2018 р.). Т. 2. Одесса: Издательский дом «Гельветика» 2018. С. 50-67.

15. Полищук И. Ю. Перспективы развития использования специальных знаний. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики*: мат. міжнарод. наук.-практ. конф. присвяч. 95-р. ств. Харк. наук.-дослід. інст. суд. експ. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (Харків, 10-11 жовт. 2018 р.). Харків: «Право», 2018. С. 45-48.

16. Поліщук І. Ю. Співвідношення спеціальних та правових знань. *Актуальні проблеми криміналістики та судової експертології*: мат. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 22 листоп. 2018 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. С. 296-300.

АНОТАЦІЯ

Поліщук І. Ю. Розслідування незаконного використання торговельних марок. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019.

Дисертація є першою монографічною роботою в Україні у якій вирішено наукове завдання щодо формування теоретичних засад та практичних рекомендацій з методики розслідування незаконного використання торговельних марок. Сформована криміналістична характеристика незаконного використання торговельних марок; конкретизовані типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування; охарактеризовані основні слідчі (розшукові) дії початкового етапу розслідування незаконного використання торговельних марок; встановлені особливості експертного дослідження торговельних марок та запропоновані шляхи його удосконалення; надані рекомендації з експертної профілактики незаконного використання торговельних марок.

Ключові слова: незаконне використання торговельної марки, судова експертиза, контрафакт, досудове розслідування, тактика, упущена вигода.

АННОТАЦИЯ

Полищук И. Ю. Расследование незаконного использования торговых марок. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2019.

Диссертация по характеру и содержанию освещенных вопросов является первой монографической работой в Украине в которой решена научная задача по формированию теоретических основ и практических рекомендаций по методике

расследования незаконного использования торговых марок. Показано состояние научного исследования расследования торговых марок, в том числе в аспекте использования специальных знаний; раскрыт генезис судебной экспертизы объектов интеллектуальной собственности и ее применения при расследовании незаконного использования торговых марок; сформирована криминалистическая характеристика незаконного использования торговых марок; определены обстоятельства, подлежащие установлению на начальном этапе расследования незаконного использования торговых марок; конкретизированы типичные следственные ситуации и версии начального этапа расследования незаконного использования торговых марок; охарактеризованы основные следственные (розыскные) действия начального этапа расследования незаконного использования торговых марок; выделены формы использования специальных знаний при расследовании незаконного использования торговых марок; установлены особенности экспертного исследования торговых марок и предложены пути его совершенствования; составлены рекомендации по экспертной профилактике незаконного использования торговых марок.

Сформирована криминалистическая характеристика предмета незаконного использования торговой марки, которым является информация в виде ее изображения охраняемого в отношении конкретных товаров и/или услуг согласно правоустанавливающего документа и предложена авторская программа изучения юридического лица потерпевшего (владельца торговой марки) от незаконного использования торговой марки.

Выяснено, что пределом компетенции экспертов по исследованию торговых марок (специальность 13.6) при расследовании их незаконного использования является установление полного или частичного тождества изображения торговой марки к обнаруженному обозначению на вероятно контрафактном товаре. Предложено внести изменения в Научно-методические рекомендации по вопросам подготовки и назначения судебных экспертиз и экспертных исследований и изложить экспертные вопросы в следующей редакции: «Является ли обозначение ____, нанесенное на ____ тождественным с торговой маркой № ____?; Содержит ли обозначение ____, нанесенное на ____ существенные индивидуализирующие признаки (в целом или их элементы) торговой марки № ____?».

Ключевые слова: незаконное использование торговой марки, судебная экспертиза, контрафакт, досудебное расследование, тактика, упущенная выгода.

SUMMARY

Polishchuk I. Yu. Trademark infringement investigations. – *Manuscript.*

A thesis for obtaining Candidate of Legal Sciences degree, specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic examination; Operative Search Activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2019.

The thesis is the first monographic work in Ukraine that solves a scientific task for forming theoretical foundations and practical recommendations for the trademark infringement investigation. A state of the problem research of the trademark infringement investigation has been determined; the genesis of forensic examination of

trademarks and its use during the investigation has been revealed; a forensic characteristic of the trademark infringement has been formed; circumstances subjected to initiation at the initial stage of the trademark infringement investigation have been identified; typical investigative situations and versions of the initial stage of the trademark infringement investigation have been specified; the tactics of conducting investigation (search) actions during the trademark infringement investigation has been disclosed; forms of using special knowledge during the trademark infringement investigation have been identified; a basis for expert research of trademarks has been formed; ways for improving the expert research of trademarks are proposed; prospects for development of special knowledge application during the trademark infringement investigation have been proposed; the guidelines on expert prevention of trademark infringement has been provided.

Key words: trademark infringement, forensic examination, counterfeit, pre-trial investigation, tactics, missed profit.